

Tiesības

◀ Atpakaļ

Ļaunie cepumiņi jeb kas ir sīkdatnes un kā tās pareizi izmantot

20. augusts, 2012 / Valts Nerets, LL.M., zvērinātu advokātu biroja SORAINEN jurists

Foto: no ZAB SORAINEN arhīva

to saglabātu lietotāja cietajā diskā.[1] Šādai saglabāšanai var būt dažādi mērķi, piemēram, uzlabot vietnes darbību un padarīt to lietotājam piemērotāku, ļaut saglabāt vietnes iepirkuma grozu saturu vai ļaut vietnei atpazīt lietotāju un katru reizi nelikt izvēlēties vietnes valodu vai ievadīt lietotājvārdu un paroli.[2] Tādējādi sīkdatnes var gan būt lietotājam draudzīgas, gan lietotāja privātumu vairāk aizskarošas. Piemēram, lai arī sīkdatnes nenolasa informāciju no iekārtas cietā diska un nesatur informāciju, pēc kuras varētu identificēt lietotāju, kopā ar citu informāciju, kas var būt vietnes pārvaldītāja vai trešās personas rīcībā, lietotāja identifikācija var notikt,[3] un tādā gadījumā var uzskatīt, ka ar sīkdatņu palīdzību tiek ievākti personas dati. Lietotājs var dzēst sīkdatnes, atteikties no noteiktu sīkdatņu saglabāšanas vai citādi pielāgot tīmekļa pārlūkprogrammu sīkdatņu izmantošanai.

Tādēļ sīkdatnes var iedalīt pēc to funkcionalitātes:

- noteikti nepieciešamas sīkdatnes – tiek izmantotas lietotāja atpazīšanai, izveidojot unikālu lietotāja identifikatoru;
- izpildīšanas sīkdatnes – ievāc informāciju par vietnes izmantošanu. Piemēram, kuras vietnes sadaļas tiek apmeklētas visbiežāk, vai vietne darbojas ar kļūdām;
- funkcionalitātes sīkdatnes – ļauj vietnei atcerēties lietotāja veiktās izvēles (vārds, valoda, reģions, burtu lielums, krāsa) un nodrošināt pilnveidotas, personalizētas funkcijas (piemēram, piedāvāt laika vai satiksmes ziņas noteiktam reģionam);
- mērķēšanas (targeting) jeb reklamēšanas sīkdatnes – tiek izmantotas, lai piedāvātu reklāmas, kas ir atbilstošākas lietotājam un viņa interesēm. Tās izmanto arī, lai ierobežotu reklāmas parādīšanas skaitu un izmērītu reklāmas efektivitāti. Sīkdatnes ļauj vietnei atcerēties, ka lietotājs to ir apmeklējis, un dalās šajā informācijā ar reklāmas sniedzējiem.[4]

Izšķir vairākus sīkdatņu veidus:

1. Sesijas sīkdatnes (session cookies) – sīkdatnes, kuras tiek dzēstas brīdī, kad tiek aizvērta tīmekļa

Mūsdienās elektroniskā komunikācija ir cieši saistīta ar tiesību uz privātuma aizsardzību. Ir pierasts, ka lietotāji paši publicē savus personas datus, fotogrāfijas (Facebook, draugiem.lv) vai citu informāciju par saviem paradumiem, interesēm vai atrašanās vietu (Foursquare). Tomēr bieži, lietotājiem neapzinoties un bez viņu piekrišanas, no datora, mobilā telefona vai citas iekārtas tiek ievākta informācija, lai interneta vietnes pārvaldītājs vai citas personas varētu uzzināt lietotāja tiešsaistes paradumus un, piemēram, atlasīt un piedāvāt tieši konkrētam lietotājam pielāgotu mārketinga informāciju.

Informācija tiek ievākta ar sīkdatņu jeb cookies (angl. cepumi) palīdzību, kuru izmantošana ir noteikta ar Eiropas Savienības un Latvijas normatīvajiem aktiem. Lai arī ar sīkdatņu palīdzību ir iespējams ievākt būtisku informāciju par lietotāju paradumiem un tādējādi kaitēt privātumam, pieredze liecina, ka pareiza sīkdatņu izmantošana nav skaidra daudziem komersantiem. Tādēļ šīs publikācijas mērķis ir sniegt ieskatu par sīkdatņu nozīmi elektroniskajā komunikācijā, kā arī dot praktiskus padomus pareizā sīkdatņu izmantošanā.

Sīkdatnes jeb cookies un to veidi

Sīkdatne ir neliela izmēra datne (mazāk kā 1 KB), ko tīmekļa serveris nosūta tīmekļa pārlūkprogrammai, lai tā

- pārlūkprogramma. Tās ļauj vietnes pārvaldītājam vienas tīmekļa pārlūkprogrammas lietošanas laikā saistīt lietotāju darbības, lai nodrošinātu efektīvāku vietnes lietošanu. Piemēram, sesijas sīkdatnes nodrošina, ka vietne atceras lietotāja ievietotos vienumus pirkumu grozā. Bez šīm sīkdatnēm, piemēram, iepirkšanās vai rēķinu apmaksa internetā nav iespējama;
2. Pastāvīgās sīkdatnes (persistent cookies) – pretēji sesijas sīkdatnēm tās tiek uzglabātas lietotāja galiekārtā starp tīmekļa pārlūkprogrammas lietošanas reizēm. Tās ļauj vietnei atpazīt lietotāju, kad tas ir atgriezies, un ļauj vietnei atcerēties lietotāja izvēlētos uzstādījumus un tiem pielāgot vietnes pakalpojumus. Tās var arī tikt izmantotas, lai izsekotu lietotāja pārlūkprogrammas lietošanas aktivitātes dažādās vietnēs, un ļauj izveidot lietotāja interneta pārlūkošanas profilu mērķreklāmas (targeted advertising) nolūkiem;[5]
  3. Pirmās personas sīkdatnes (first-party cookies) – sīkdatnes, kuras saglabā vietne, kuru lietotājs pats apmeklē. Tas ļauj piešķirt lietotājam unikālu identifikāciju, saglabājot sīkdatni vai nu lietotāja tīmekļa pārlūkprogrammā, vai uz cietā diska, ar nolūku izsekot lietotāja ceļošanu pa vietni. Šīs sīkdatnes parasti izmanto vietnes pārvaldītājs vietnes lietošanas seansa pārvaldīšanai, personalizēšanai un atpazīšanas nolūkiem, kad informācija, ko ieguvusi sīkdatne, tiek kombinēta ar personīgo informāciju, ko lietotājs ir nodevis vietnes pārvaldītājam pirkuma vai cita kontakta gadījumā. Šādos gadījumos lietotāja sīkdatne tiek atjaunota katru reizi, kad lietotājs apmeklē vietni, kura ir sīkdatni saglabājusi, tādēļ nav nepieciešams katru reizi ievadīt reģistrēšanās datus;[6]
  4. Trešo personu sīkdatnes (third-party cookies) – sīkdatnes, ko saglabā nevis apmeklētās vietnes pārvaldītājs, bet cita persona. Piemēram, daudzas vietnes par samaksu pārdod reklāmas laukumu trešajām personām, kas šāda laukuma apskatīšanas brīdī uz lietotāja galiekārtas saglabā sīkdatnes.[7]

Tādas sīkdatnes var nodrošināt vietnes efektīvu darbību, ļaujot lietotājam veikt tā izvēlēto darbību (piemēram, apmaksāt rēķinu), tās var palīdzēt lietotājam efektīvāk izmantot vietni (piemēram, neliekot katru reizi izvēlēties vietnes valodu), taču tās var arī būt lietotājam nedraudzīgas (piemēram, ievācot informāciju par apmeklētajām vietnēm, apskatītajām reklāmām un nosūtīt to reklāmdevējiem). Tādēļ atsevišķu sīkdatņu izmantošana nerada nedz praktiskas, nedz juridiskas problēmas, savukārt pret citām sīkdatnēm normatīvais regulējums ir daudz skaidrāks.

Normatīvais regulējums

Eiropas Parlaments un Padome jau 2002.gada Direktīvā par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju[8] norādīja, ka [...]elektronisko komunikāciju tīklu lietotāju gala iekārtas un jebkāda uzglabātā informācija par šādām gala iekārtām ir to lietotāju privātās jomas daļa, kam nepieciešama aizsardzība [...]. [...] slēptie identifikatori un citi instrumenti, lietotājam to nezinot, var iekļūt lietotāja gala iekārtā, lai iegūtu pieeju informācijai, lai uzglabātu aplēptu informāciju vai izsekotu lietotāja darbības, un var nopietni pārkāpt šo lietotāju privātās dzīves neaizskaramību. Šādu instrumentu izmantošanu var ļaut tikai likumīgos nolūkos, par šo instrumentu izmantošanu informējot attiecīgos lietotājus.

2009.gada 19.decembrī stājās spēkā Eiropas Parlamenta un Padomes 2009.gada 25.novembra Direktīva 2009/136/EK [9] jeb Sīkdatņu direktīva (Direktīva), kas paredz, kādos gadījumos trešās personas var uzglabāt informāciju uz lietotāja aprīkojuma vai piekļūt jau saglabātai informācijai. Latvijas normatīvajos aktos Direktīvas normas par sīkdatņu izmantošanu ir ieviestas Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma 7.1 pantā:[10]

7.1 pants. Informācijas uzglabāšana galiekārtā

(1) Informācijas uzglabāšana abonenta vai lietotāja galiekārtā vai piekļuves iegūšana galiekārtā uzglabātajai informācijai ir atļauta, ja attiecīgais abonents vai lietotājs ir devis savu piekrišanu pēc tam, kad saņēmis skaidru un visaptverošu informāciju par iepriekšminētās apstrādes mērķi saskaņā ar Fizisko personu datu aizsardzības likumu.

(2) Šā panta pirmajā daļā minētā piekrišana nav nepieciešama, ja informācijas uzglabāšana galiekārtā vai piekļuves iegūšana galiekārtā uzglabātajai informācijai ir nepieciešama informācijas aprites nodrošināšanai elektronisko sakaru tīklā vai starpnieka pakalpojumu sniedzējam, lai sniegtu abonenta vai lietotāja pieprasīto pakalpojumu.

Direktīva it īpaši paredz, ka lietotājiem ir jāsniedz skaidra un visaptveroša informācija, iesaistoties darbībās, kuru rezultātā varētu notikt trešo personu datu uzglabāšana lietotāja galiekārtā vai piekļūšana šādai jau saglabātai informācijai. Veidi, kādos tiek sniegta informācija, piedāvātas tiesības atteikties, būtu jāveido lietotājiem iespējami draudzīgāk. Tādas abonentam vai lietotājam ir jābūt nodrošinātai iespējai izvēlēties, vai atļaut informācijas uzglabāšanu tā galiekārtā vai galiekārtā uzglabātās informācijas piekļuvi.

Atbrīvojums no pienākuma sniegt informāciju un piedāvāt tiesības atteikties būtu pieļaujams vienīgi situācijās, kurās tehniskā uzglabāšana vai piekļuve ir strikti nepieciešama likumīgā nolūkā – lai nodrošinātu īpaša pakalpojuma izmantošanu, kuru nepārprotami ir pieprasījis abonents vai lietotājs. Ja tas ir tehniski iespējami un efektīvi, saskaņā ar Direktīvas 95/46/EK[11] attiecīgiem noteikumiem lietotāja vēlme piekrist apstrādei var tikt izteikta, izmantojot atbilstīgus iestatījumus tīmekļa pārlūkprogrammā vai citā lietotnē.

Tādas lietotāja piekrišana sīkdatņu saglabāšanai lietotāja galiekārtā nav nepieciešama gadījumos, kad sīkdatnes tiek saglabātas ar mērķi nodrošināt vietnes operatīvu darbību vai sniegt lietotājam tā pieprasītu pakalpojumu. Attiecīgi gadījumos, kad sīkdatnes tiek saglabātas lietotāja galiekārtā, lai lietotājs varētu piekļūt visam tā izvēlētajās vietnes saturam vai lai varētu iepirkties vietnē, lietotāja piekrišana šādai sīkdatņu saglabāšanai nav nepieciešama. No tā var secināt, ka vietnes pārvaldītājam ir pienākums visos citos sīkdatņu saglabāšanas gadījumos gan iegūt lietotāja piekrišanu, gan pirms tam sniegt lietotājam skaidru un visaptverošu informāciju par sīkdatņu saglabāšanas mērķi.

Lietotāja piekrišana

Direktīvas 95/46 7 a pantā ir lietots termins datu subjektu nepārprotama piekrišana, tādēļ ir uzskatāms, ka piekrišanai ir nepieciešama kāda veida aktīva komunikācija starp pusēm, kurā persona apzināti dod piekrišanu, piemēram, nospiežot uz ikonas, sūtot e-pastu vai pierakstoties pakalpojumam.[12] Tāpēc ir pamatoti secināt, ka sīkdatņu izmantošanai lietotāja piekrišana ir iegūstama saskaņā ar iestāšanās izvēles (angl. opt-in), nevis izstāšanās izvēles (angl. opt-out) principu. Tāpat sīkdatņu saglabāšana var notikt tikai tad, ja lietotājs ir sniedzis piekrišanu, pretēji izstāšanās izvēles principam, kad sīkdatņu saglabāšanu varētu veikt, ja vien lietotājs tieši pretēji nav iesniedzis atteikšanos.

Piekrišanai būtu jābūt nepārprotamai un atbilstoši indivīda vecumam un rīcībspējai.[13] tādēļ nav viennozīmīga viedokļa, piemēram, par formu, kādā būtu iegūstama nepilngadīga lietotāja piekrišana par tā tiešsaistes uzvedību un interesēm. Tomēr var uzskatīt, ka piekrišana var būt arī izteikta netieši, ja lietotājam tiek sniegta informācija, ka tā noteiktas darbības tiks uzskatītas par piekrišanas došanu (piemēram, noteiktas vietnes sadaļas apmeklēšana).

Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums nepieļauj variācijas par to, kurā brīdī būtu iegūstama lietotāja piekrišana sīkdatņu saglabāšanai – tā ir jāiegūst noteikti pirms sīkdatņu saglabāšanas. Arī tas, kas būtu iekļaujams skaidrā un visaptverošā informācijā par sīkdatņu saglabāšanu, ir visnotaļ skaidrs – vietnes pārvaldītājam lietotājs būtu jāinformē par sīkdatņu saglabāšanas mērķi un veidu, papildus būtu ieteicams norādīt sīkdatņu uzglabāšanas ilgumu. Gadījumos, kad tiek izmantotas trešo personu sīkdatnes, ir būtiski nodrošināt, ka vietnes pārvaldītājs un trešās personas sadarbojas, lai nodrošinātu lietotājam pēc iespējas vairāk informācijas, lai tas varētu veikt informētu izvēli par to, vai pieņemt sīkdatnes no trešās personas.

Kā iegūt nepārprotamu lietotāja piekrišanu sīkdatņu izmantošanai?

Uzņēmumiem būtu ieteicams veikt savu interneta vietņu auditu, lai noskaidrotu, vai vietne izmanto sīkdatnes un kādiem mērķiem tās tiek saglabātas uz lietotāja galiekārtas. Ja audita secinājums ir, ka vietne izmanto tādas sīkdatnes, kuru izmantošanai ir nepieciešama lietotāja piekrišana, būtu nepieciešams nodrošināt lietotājam skaidru un visaptverošu informāciju par šādām sīkdatnēm, kā arī iegūt lietotāja nepārprotamu piekrišanu šādu sīkdatņu izmantošanai jeb saglabāšanai.

Uzņēmumi praksē izmanto vairākus lietotāja informēšanas un piekrišanas iegūšanas veidus. Piemēram, galvenajā vietnē ievietojot hipersaiti uz atsevišķu vietni ar informāciju par sīkdatnēm, vai arī ziņu vai uznirstoša loga (pop-up), vai reklāmkaroga (banner) formā. Retāk uzņēmumi izvēlas lietotāja piekrišanu sīkdatņu saglabāšanai iegūt, izmantojot vietņu lietošanas un privātuma noteikumus vai izmantojot lietotāja izvēlētos uzstādījumus. Ja vietne izmanto sīkdatnes, piemēram, mārketinga vajadzībām, tad vietnes lietošanas noteikumos būtu nepieciešams iekļaut pilnu informāciju par šīm sīkdatnēm un to mērķi, kā arī pirms sīkdatņu izmantošanas būtu jāsaņem lietotāja piekrišana, piemēram, piedāvājot lietotājam atzīmēt izvēles rūtiņu (tick-box). Arī izvēles rūtiņas atzīmi saglabās pastāvīgā sīkdatne, kuras saglabāšanai lietotāja piekrišana nav nepieciešama.

Aizvien biežāk var novērot, ka vietņu pārvaldītāji lietotāju informēšanu veic un lietotāju piekrišanu iegūst, izmantojot uznirstošos logus. Šāda pieeja ir atbalstāma un ieteicama, jo uznirstošā logā var norādīt gan informāciju par sīkdatņu saglabāšanu, gan ar izvēles rūtiņas palīdzību iegūt lietotāja nepārprotamu piekrišanu sīkdatņu saglabāšanai.

Visbeidzot, lietotāja piekrišana, izmantojot tīmekļa pārlūka uzstādījumus, nav uzskatāma par nepārprotamu piekrišanu. [14] Piekrišana, izmantojot tīmekļa pārlūkprogrammas uzstādījumus, varētu tikt dota tikai tad, ja pārlūkprogramma ir noklusējot uzstādīta tā, ka sīkdatņu izmantošana ir atspējota, un, ja lietotājs ir mainījis pārlūkprogrammas uzstādījumus, izvēloties pieņemt sīkdatnes. Tādēļ tīmekļa pārlūkprogrammas iestatījumi, kas pieļauj sīkdatņu izmantošanu, nevar tikt uzskatīti par nepārprotamu piekrišanu Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma izpratnē.

Kopsavilkums

Pretēji vietņu pārvaldītāju histērijai par Direktīvas destruktīvo ietekmi uz vietņu operatīvu un efektīvu darbību, nav apstiprinājušās bažas par to, ka Direktīva pārlieku apgrūtinātu vietņu pārvaldītājus un lietotājus, liekot tiem katras interneta lietošanas laikā atzīmēt neskaitāmas izvēles rūtiņas par sīkdatņu izmantošanu.

Saskaņā ar Direktīvas noteikumiem izmaiņas vietnes saturā ir jāveic tikai tiem vietņu pārvaldītājiem, kuri izmanto sīkdatnes, lai vāktu statistisku informāciju, pētītu lietotāju tiešsaistes paradumus un šo informāciju izmantotu paši vai pārdotu reklāmas nolūkos trešajām personām. Ja vietne izmanto sīkdatnes vienīgi ar mērķi nodrošināt tās operatīvu darbību un sniegt lietotāja pieprasītu pakalpojumu, vietnes pārvaldītājam lietotāja piekrišana sīkdatņu saglabāšanai nav nepieciešama. Sīkdatnes var būt jaunas lietotājam tādēļ, ka var ierobežot lietotāja privātumu. Tādēļ lietotājiem būtu uzmanīgi jāizvērtē, kādu piekrišanu tie sniedz, savukārt vietņu pārvaldītājiem būtu rūpīgi jāizvērtē to prakse sīkdatņu izmantošanā un nepieciešamības gadījumā jāsniedz informācija lietotājiem un jāiegūst to piekrišana sīkdatņu saglabāšanai.

-
- [1] akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. <http://termini.lza.lv/>. Skat. arī Sharpe A. The Way the Cookie Crumbles. Privacy & Data Protection, Vol.2 (2002), p. 6; Law and the Internet: third edition. Edwards L., Waelde C. (Eds.). Oxford: Hart Publishing, pp. 512-515. Vairāk par sīkdatnēm var uzzināt www.allaboutcookies.org, www.youronlinechoices.eu vai www.google.co.uk/goodtoknow/data-on-the-web/cookies
- [2] ICC UK Cookie guide. April 2012. http://www.international-chamber.co.uk/components/com_wordpress/wp-content/uploads/2012/04/icc_uk_cookie_guide.pdf
- [3] Cookies: UK issues. PLC IPIT & Communications. Pieejams: <http://uk.practicallaw.com/7-506-2678?q=cookies>
- [4] ICC UK Cookie guide. April 2012. http://www.international-chamber.co.uk/components/com_wordpress/wp-content/uploads/2012/04/icc_uk_cookie_guide.pdf
- [5] Cookies: UK issues. Practice note. <http://uk.practicallaw.com/7-506-2678?q=cookies>
- [6] turpat
- [7] turpat
- [8] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/58/EK (2002. gada 12. jūlijs) par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē (direktīva par privāto dzīvi un elektronisko komunikāciju). Oficiālais Vēstnesis, L 201, 31.07.2002., 37. – 47.lpp.
- [9] Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2009/136/EK (2009. gada 25. novembris), ar ko groza Direktīvu 2002/22/EK par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem, Direktīvu 2002/58/EK par personas datu apstrādi un privātās dzīves aizsardzību elektronisko komunikāciju nozarē un Regulu (EK) Nr. 2006/2004 par sadarbību starp valstu iestādēm, kas atbildīgas par tiesību aktu īstenošanu patērētāju tiesību aizsardzības jomā. Oficiālais Vēstnesis L377, 11.-36.lpp.
- [10] Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 183 (3131), 17.11.2004., Ziņotājs, Nr. 23, 09.12.2004., spēkā no 01.12.2004.
- [11] Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 95/46/EK (1995. gada 24. oktobris) par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti. Oficiālais Vēstnesis L 281,23/11/1995, 31. – 50.lpp.
- [12] Cookies: UK issues. Practice note. <http://uk.practicallaw.com/7-506-2678?q=cookies>
- [13] turpat
- [14] skat. Article 29 Data Protection Working Party Opinion 15/2011 on the definition of consent. 01197/11/EN WP187. http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/wpdocs/2011/wp187_en.pdf